

«Μακροπρόθεσμα ή συμμετοχή μας (στην ΕΟΚ), θά εξαρτηθεί από τή δυνατότητα νά εξασφαλίσουμε τήν αυτοδύναμη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη γιά τή χώρα μας και νά διαμορφωθεί μιά άλλη κοινότητα - ή κοινότητα τών λαών και όχι τών μονοπωλίων».

Μέ τή διαπίστωση αυτή ο Ανδρέας Παπανδρέου επισημοποίησε στό Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ τή μεταστροφή τών θέσεων του κόμματός του σχετικά μέ τήν ΕΟΚ: 'Από τις θέσεις πού μιλούν γιά «άπώλεια του έθνικου έλέγχου» και ύπαγωγή στό «Οικονομικό Διευθυντήριο τών Βρυξελλών» (1), σέ μιά προβληματική πού θεωρεί τήν ΕΟΚ «νέο πεδίο πάλης» και συγκλίνει μέ τις πάγιες θέσεις του ΚΚΕ έσ. γιά τήν ένταξη.

'Από τις δυνάμεις πού αντίταχθηκαν στην ένταξη τό ΚΚΕ είναι τό μόνο κόμμα πού φαίνεται νά έμμένει στις παλιότερες θέσεις του.

'Όμως τά φαινόμενα άπατούν. Πίσω από τή σταθερή βιτρίνα του «'Οχι στην ΕΟΚ», μπορούμε νά παρακολουθήσουμε μιά έξισου σημαντική μεταστροφή τών εκτιμήσεων του ΚΚΕ γιά τήν ΕΟΚ. 'Αξίζει λοιπόν νά επιχειρήσουμε μιά αναδρομή στις θέσεις της 'Αριστεράς, από τήν εποχή πού τέθηκε γιά πρώτη φορά θέμα σύνδεσης της χώρας μας μέ τήν ΕΟΚ.

'Από τήν «καταστροφή τής οικονομίας μας», στην «όλόπλευρη εξάρτηση»

'Όταν τέθηκε γιά πρώτη φορά θέμα σύνδεσης της 'Ελλάδας μέ τήν ΕΟΚ, ή παραδοσιακή 'Αριστερά πιστευε ότι είχε φθάσει ή ώρα της καταστροφής γιά τήν ελληνική οικονομία. Στην ανακοίνωση της Διοικούσας 'Επιτροπής της ΕΔΑ, πού δημοσιεύθηκε στην «Αύγή» στις 1/8/1959 διαβάζουμε: «'Επιθυμία και επιδίωξη τών συνεταίρων μας στην 'Αγορά είναι νά παραμείνει ή 'Ελλάδα χώρα καθυστερημένη αγροτική, πηγή πρώτων υλών και άγορά γιά τά βιομηχανικά τους προϊόντα... Γιά τήν καθυστερημένη και δασμοβίωτη βιομηχανία μας... σημαίνει άδυναμία επιβίωσης κατά 75% περίπου». Τρεις μέρες προηγούμενα, στις 29/7/1959, ή «Αύγή» έγραφε: «Μέ τό άνοιγμα τών συνόρων μας στους κολοσσούς αυτούς, ή τύχη της ελληνικής βιομηχανίας και του ελληνικού έμπορίου είναι μαθηματικώς προκαθορισμένη. 'Από τόν άνηλεή συναγωνισμό δέν πρόκειται νά επιζήσει καμιά επιχείρηση. 'Όσες δέν απορροφηθούν από τά τράστ, θά μετατραπούν σέ εξαρτημένα των, θά εξοντωθούν».

Οι εξελίξεις ήταν όμως ριζικά διαφορετικές από τις προβλέψεις της 'Αριστεράς. 'Από τό 1962 πού εφαρμόστηκε ή συνθήκη Σύνδεσης της 'Ελλάδας μέ τήν ΕΟΚ, μέχρι τό τέλος της δεκαετίας του 1970, ο ελληνικός καπιταλισμός αναπτύχθηκε μέ πολύ γρηγορότερους ρυθμούς άπ' ό,τι οι δυτικοευρωπαϊκοί καπιταλισμοί, ή απόσταση άνάμεσα στην ελληνική οικονομία και στις οικονομίες τών δυτικοευρωπαϊκών χωρών μειώθηκε σημαντικά.

Στό διάστημα 1962-1975 τό ΑΕΠ αυξάνεται στην 'Ελλάδα μέ μέσο έτήσιο ρυθμό 6,8%, ενώ στην ΕΟΚ τών 9 μέ 3,8%. Τήν ίδια περίοδο, ή ελληνική βιομηχανική παραγωγή αυξάνεται μέ μέσο έτήσιο ρυθμό 9,4%, ενώ ο αντίστοιχος ρυθμός αύξησης γιά τήν ΕΟΚ τών 9 ήταν 3,7%. Σάν αποτέλεσμα αυτών τών εξελίξεων τό κατά κεφαλήν ΑΕΠ της 'Ελλάδας άπό 1/3 του ευρωπαϊκού τό 1962, φθάνει τό 1974 στό 1/2 του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΟΚ τών 9. Μάλιστα τό 1975 τό κατά κεφαλήν ΑΕΠ της 'Ελλάδας ξεπερνά έλάχιστα τό αντίστοιχο της 'Ιρλανδίας, πού είναι μέλος της ΕΟΚ άπό τό 1973. 'Η πορεία αυτή συνεχίζεται και στό διάστημα 1975-1980 παρότι βέβαια οι διαφορές στους ρυθμούς αύξησης τών οικονομικών μεγεθών

Ε.Ο.Κ. και 'Αριστερά

'Η ιστορία μιας μυθολογίας

είναι τώρα μικρότερες, σέ σύγκριση μέ τήν προηγούμενη περίοδο. 'Η μέση έτήσια αύξηση του ΑΕΠ κατά τήν πενταετία είναι γιά τήν 'Ελλάδα 4,3%, ενώ γιά τήν ΕΟΚ τών 9 είναι 3,3%.

'Όταν λοιπόν μετά τό 1975 τίθεται θέμα ένταξης στην ΕΟΚ, είναι πάρα πολύ δύσκολο νά ισχυρισθεί κανείς ότι επικείται ή καταστροφή της ελληνικής οικονομίας. 'Η διάψευση του καταστροφισμού οδηγεί άπ' τή μιά τήν «άνανεωτική» 'Αριστερά νά ταχθεί υπέρ της ένταξης, ενώ από τήν άλλη μετασηματίζει τό πολιτικό σκεπτικό του ΚΚΕ, προς τό όποιο συγκλίνει και ή επιχειρηματολογία του ΠΑΣΟΚ: Σάν κύριο άποτέλεσμα της ένταξης δέν θεωρείται πλέον ή καταστροφή της ελληνικής οικονομίας, αλλά ή «όλόπλευρη ύποδούλωση» της στό πολυεθνικά μονοπώλια, πού θά συμβαδίξει μέ τό βάθαιμα της εξάρτησης του ελληνικού κράτους άπό τόν άμερικανονατοϊκό ιμπεριαλισμό. (Βλ. ανακοίνωση της Κ.Ε. του ΚΚΕ 27.5.79). Είναι ή εποχή πού μεσουρανει τό σύνθημα «ΕΟΚ και ΝΑΤΟ τό ίδιο συνδικάτο». Βέβαια ο καταστροφισμός δέν εξαφανίζεται έντελώς, αλλά παραμένει σάν ή δευτερεύουσα πλέον πλευρά τών πολιτικών εκτιμήσεων του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ γιά τήν ΕΟΚ(2).

'Από τήν «όλόπλευρη εξάρτηση» στην «έπιδείνωση της οικονομίας» και τήν «ΕΟΚ τών εργαζομένων»

'Η έναρξη Ισχύος της συμφωνίας 'Ενταξης της 'Ελλάδας στην ΕΟΚ σχεδόν συνέπεσε χρονικά μέ τήν άνάλυση της διακυβέρνησης της χώρας άπό τό ΠΑΣΟΚ. 'Από τήν πρώτη κιόλας περίοδο μετά τήν έκλογική του νίκη, τό ΠΑΣΟΚ διατείνεται ότι έγκαινισσε μιά «πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική έθνικης άνεξαρτησίας» και ότι αναβάθμισε τό διεθνή ρόλο της χώρας, παρότι βέβαια ή 'Ελλάδα εξακολουθούσε νά έντάσσεται στην ΕΟΚ. 'Ο Ισχυρισμός του τό 1979, ότι ή ένταξη άναγκαστικά θά σημαίνει «όλόπλευρη εξάρτηση», άποδείχθηκε λοιπόν, δύομισι χρόνια άργότερα, άνυπόστατος, άπό τό ίδιο τό ΠΑΣΟΚ.

Τό ίδιο τό γεγονός, δηλαδή της εκλογικής νίκης του ΠΑΣΟΚ έβαλε άναγκαστικά στό

περιθώριο τις θεωρίες γιά τήν «όλόπλευρη εξάρτηση και ύποδούλωση» της χώρας άπό τήν ΕΟΚ, άνοιξε τό δρόμο γιά τήν υιοθέτηση και άπό τό κυβερνητικό κόμμα της προβληματικής γιά τήν «Ευρώπη τών εργαζομένων» (3). Τώρα πλέον ή κριτική στην ΕΟΚ περιορίζεται στις έπιμέρους άρνητικές επιπτώσεις άπό τήν ένταξη, οι όποιες μπορούν όμως νά άπαμβλυνθούν μέ βάση τό ελληνικό «μνημόνιο» (4).

'Η μεταστροφή στις θέσεις γιά τήν ΕΟΚ άφορά όμως έπίσης, και γιά τούς ίδιους λόγους, και τό ΚΚΕ. Παρά τήν όποια κριτική του, είναι άδύνατο γιά τό ΚΚΕ νά ισχυρισθεί ότι μετά τήν ένταξη, δηλαδή μετά τό 1981, έπί κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ, «βαθαίνει ή εξάρτηση άπό ξένα κέντρα άποφάσεων». Το αντίθετο μάλιστα συμβαίνει. Τό ΚΚΕ συχνά επικροτεί τις άποφάσεις της κυβερνητικής εξωτερικής πολιτικής. Παράλληλα, δέν είναι δυνατή και ή προσφυγή στον «καταστροφισμό» του παρελθόντος, καθώς τό ΚΚΕ έπιζητεί, άμεσα, δηλαδή μέσα στην ΕΟΚ, μιά «άλλη οικονομική πολιτική προς όφελος τών εργαζομένων», και ζητάει μάλιστα τή συμμετοχή του στην κυβέρνηση.

'Ετσι γίνεται άναγκαίο και γιά τό ΚΚΕ νά ύποστεί τις άναλύσεις γιά τό «βάθαιμα της εξάρτησης» και νά μεταστραφεί σέ μιά επιχειρηματολογία πού κυρίως προβάλλει τήν «έπιδείνωση της οικονομίας» μετά τήν ένταξη. Τό αίτημα γιά άποδέσμευση άπό τήν ΕΟΚ άποκτά τώρα μιά στρατηγική χροιά, περίπου όπως οι βάσεις γιά τό ΠΑΣΟΚ. 'Όπως γιά τό ΠΑΣΟΚ σοσιαλισμός δέν γίνεται μέ ξένες βάσεις, έτσι και γιά τό ΚΚΕ άντιμονοπωλιακή άλλαγή δέν γίνεται μέ ΕΟΚ.

Τό 1979, τό ΚΚΕ ύποστήριζε ότι τό 1981, όταν θά έμπαινε σέ εφαρμογή ή 'Ενταξη, ή χώρα θά ύποδουλωνόταν στό ξένα κέντρα άποφάσεων. Τώρα, τρία χρόνια μετά τήν ένταξη, ύποχρεώνεται νά περιοριστεί στη θέση πώς «ή ένταξη στην ΕΟΚ έρχεται νά έπιδεινώσει όλα τά δεδομένα της οικονομίας, νά δξύνει τήν κρίση, νά δψώσει άκόμα μεγαλύτερους φραγμούς σέ μιά έθνικη παραγωγική άνάπτυξη σέ άντιμονοπωλιακή κατεύθυνση» (Συνέντευξη του Χ. Φλωράκη στό «ΝΕΑ», 21/2/84).

Βέβαια ύπάρχει πάντα ή κριτική ότι τό ΠΑΣΟΚ άθέτησε τή δέσμευσή του νά προχωρήσει σέ δημοψήφισμα γιά τήν ΕΟΚ. 'Όμως και πάλι

πρόβλημα πολύ περισσότερο συγκυριακό: Τήν περιορισμένη ικανότητα του ελληνικού καπιταλισμού, κατά την τελευταία πενταετία, να απαμβλύνει τα συμπτώματα από την οικονομική κρίση. Μέσα σ' αυτή τη συγκυρία ή ένταξη δξυνε ένδεχόμενα όρισμένα προβλήματα. Όμως οι αίτιες των προβλημάτων δέν θά πρέπει νά αναζητηθούν στην ΕΟΚ, αλλά στά δομικά χαρακτηριστικά του ελληνικού καπιταλισμού.

Μ' άλλα λόγια, οι ρυθμοί και ό χαρακτήρας τής ανάπτυξης του ελληνικού καπιταλισμού καθορίζονται πρώτα άπ' όλα από τή δομή τής εξουσίας και τήν εξέλιξη τής πάλης των τάξεων στό έσωτερικό τής χώρας και όχι από τις «έπιλογές των ξένων κέντρων». 'Η ένταξη στην ΕΟΚ ύπαγορεύτηκε από αυτές τις σχέσεις εξουσίας, σχέσεις που καθόρισαν τό συγκεκριμένο ρόλο του ελληνικού καπιταλισμού στον παγκόσμιο (καπιταλιστικό) καταμερισμό εργασίας, τή σύγκλιση των συμφερόντων του με τους δυτικοευρωπαϊκούς καπιταλισμούς (5). Γιατί, αντίθετα με τή φιλολογία τής παραδοσιακής 'Αριστεράς και του ΠΑΣΟΚ, ό ελληνικός καπιταλισμός έντάσσεται στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας σε μιά θέση ανάλογη με αυτή των «μικρών» δυτικοευρωπαϊκών κρατών (6).

Βέβαια, αυτή ή σύγκλιση συμφερόντων των ευρωπαϊκών άστικών τάξεων δέν πρόκειται ποτέ νά οδηγήσει σε μιά «ένιαία νομισματική και οικονομική οντότητα», κατ' επέκταση και προς κάποιες «'Ηνωμένες Πολιτείες της Εύρώπης». Τό (κάθε) έθνικό κράτος θά συγκεφαλαιώνει πάντα τά συμφέροντα του (κάθε) έθνικού κεφαλαίου. 'Η ΕΟΚ δέν αποτελεί ούτε καν ένιαία αγορά. Οι δασμοί μπορεί νά καταργηθούν, όμως ένα ανάλογο ρόλο εξακολουθούν νά παίζουν οι διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ίσοτιμιών, μέσα από τις όποιες εκφράζονται αλλά και αναπαράγονται οι διαφορετικοί ρυθμοί συσσώρευσης και τά διαφορετικά επίπεδα παραγωγικότητας τής εργασίας σε κάθε χώρα (7).

Σε αντίθεση μ' αυτή τήν πραγματικότητα, ή 'Αριστερά υιοθέτησε μιά παραλλαγή του άστικού μύθου για τήν «ένοποιημένη οικονομικά» ΕΟΚ και σχεδόν πίστεψε ότι τά πάντα θά κρίνονται πλέον σε «κοινοτικό» επίπεδο (8). Τά πολιτικά και ιδεολογικά αποτελέσματα αυτής τής αντίληψης είναι προφανή. Στο όνομα των διεθνών συσχετισμών και τής εξάρτησης συγκαλύπτονται οι καπιταλιστικές σχέσεις κυριαρχίας και εκμετάλλευσης: 'Η άντικαπιταλιστική στρατηγική έκτοπίζεται από τό δράμα τής «όλόπλευρης ανάπτυξης» τής ελληνικής (καπιταλιστικής) οικονομίας και τής ανεξαρτησίας του ελληνικού (άστικού) κράτους.

Μπορούμε λοιπόν νά καταλάβουμε τώρα πώς συντελέστηκε τόσο άνώδυνα ή μεταστροφή των θέσεων του ΠΑΣΟΚ από τήν «όλόπλευρη εξάρτηση», στην «ΕΟΚ των εργαζομένων». Οι διεθνείς συσχετισμοί θεωρούνται πάντα σαν ή κινητήρια δύναμη τής ιστορίας: 'Αν ή ΕΟΚ πάψει νά είναι ίμπεριαλιστική, ή 'Ελλάδα θά πάψει νά είναι εξαρτημένη.

Και ποιά είναι ή κυρίαρχη σήμερα αντίφαση που τείνει νά μετασχηματίσει τό χαρακτήρα τής ΕΟΚ; Μιά αντίφαση άνάμεσα σε κράτη, μάς πληροφορούν. Οι χώρες του «νότου» αντιμετώπιζες με τό «διευθυντήριο του βορρά». Δέν θά μπορούσε, όμως νά είναι και διαφορετικά. Γιατί

στην περίπτωση που δέν θά άναφερόμαστε στους διακρατικούς συσχετισμούς αλλά στους εργατικούς και λαϊκούς άγώνες, δέν θά ύπήρχε κανένας λόγος νά μιλάμε ειδικά για «ΕΟΚ των εργαζομένων». Πολύ πιο εύκολα θά μπορούσαμε νά δραματιζόμαστε (όλόκληρη) τή «δυτική Εύρώπη των εργαζομένων». Για παράδειγμα, γιατί νά είναι σήμερα πιο εύκολο νά υιοθετηθεί τό αίτημα των Γερμανών εργατών για βδομάδα 35 ώρων από τους Βέλγους ή τους 'Ιρλανδούς εργαζόμενους, που οι χώρες τους άνήκουν στην ΕΟΚ, κι όχι από τους Σουηδούς ή τους 'Ισπανούς εργαζόμενους;

'Η ταξική άλληλεγγύη των ευρωπαίων εργαζομένων θά σφυρηλατηθεί άνεξάρτητα από τους, έτσι κι άλλιώς έμβρυώδεις, πολιτικούς θεσμούς τής ΕΟΚ.

Σημαίνουν μήπως όσα άναπτύξαμε, ότι δέν έχει νόημα για τήν 'Αριστερά ή πολιτική παρέμβαση στα ζητήματα που θέτει ή ένταξη στην ΕΟΚ; Κάθε άλλο. Μόνο που τό κύριο ζητούμενο άπ' αυτή τήν παρέμβαση δέν είναι ό άγώνας ενάντια στην εξάρτηση, αλλά ή πάλη ενάντια στις στρατηγικές έπιλογές των ελληνικών κυρίαρχων τάξεων.

Γιάννης Μηλιός

πρόκειται για μιά έπιφανειακή κριτική. Γιατί ή ένταξη στην ΕΟΚ δέν ήταν μιά άπλή κομματική έπιλογή (τής Δεξιός), αλλά μιά μακρόπνοη, στρατηγική, έπιλογή και πορεία του ελληνικού καπιταλισμού και του ελληνικού (άστικού) κράτους, που ύπερβαίνει (κι έτσι τελικά καθορίζει) τή βούληση των εκάστοτε κομμάτων τής πλειοψηφίας. Όσο, βέβαια, δέν έγγράφεται στον όρίζοντα μιά διαδικασία άνατροπής των καπιταλιστικών σχέσεων εξουσίας.

'Η έπιδείνωση τής οικονομίας, ή ΕΟΚ και ή «ΕΟΚ των εργαζομένων»

Τό 1981, για πρώτη φορά από τή δεκαετία του '50, μήκαμε σε μιά φάση κατά τήν όποια τά οικονομικά μεγέθη που εκφράζουν τους ρυθμούς εξέλιξης τής ελληνικής οικονομίας έπιδεινώνονται τόσο, ώστε νά βρεθούν σε χαμηλότερο επίπεδο από τό αντίστοιχα μέσα μεγέθη των 9 χωρών τής ΕΟΚ. 'Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στην ΕΟΚ των 9 ήταν -0,4% τό 1981, 0,6% τό 1982, 0,8% τό 1983, ενώ για τό 1984 άναμένεται μιά αύξηση κατά 2,8%. Για τά αντίστοιχα χρόνια οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ στην 'Ελλάδα ήταν -0,7% (1981), 0% (1982), 0,3% (1983) και πρόβλεψη 1,6% (1984).

Παράλληλα, ή έπιτάχυνση τής κατάρτησης των δασμών στις εισαγωγές όρισμένων προϊόντων και κάποιες προτιμησιακές συμφωνίες που ένεργοποιήθηκαν, έπιδείνωσαν τό έμπορικό ίσοζύγιο τής χώρας και ίδίως τό έμπορικό ίσοζύγιο με τήν ΕΟΚ στα άγροτικά προϊόντα.

Φαίνεται λοιπόν ότι ή ένταξη συμπίπτει και ως ένα βαθμό καθορίζει τήν έπιδείνωση κάποιων οικονομικών μεγεθών. Όμως πρόκειται για ένα έντελώς άλλης τάξης πρόβλημα από αυτό που ύπαινίσσεται τό ΚΚΕ. Ένώ δηλαδή ή ένταξη προέκυψε σαν αποτέλεσμα από τήν ένσωμάτωση του ελληνικού καπιταλισμού στις διαδικασίες διεθνοποίησης του Κεφαλαίου στό χώρο τής ευρωπαϊκής Δύσης, και έτσι αποτέλεσε μιά στρατηγική έπιλογή του ελληνικού καπιταλισμού, που ή ύλοποίησή της τυπικά ξεκίνησε με τή συμφωνία Σύνδεσης, και τό μέλλον της κρίθηκε κατά τή διάρκεια τής δεκαετίας του '60, σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σ' ένα

1. Βλ. και τή «δήλωση» που έκανε ό 'Α. Παπανδρέου στις 26/5/79 για τήν ένταξη στην ΕΟΚ.

2. 'Η έθνική οικονομία θά προσαρμόζεται όλο και περισσότερο στις άπαιτήσεις των μονοπωλίων τής ΕΟΚ, με αποτέλεσμα μιά σειρά βιομηχανικοί και άγροτικοί κλάδοι νά καταστραφούν». Ρίζοσπάτης, 27/5/79. «Μόνο ή έλαφριά βιομηχανία θά έπιζήσει... Οι πιο δυναμικές βιομηχανικές επιχειρήσεις θά άπορροφηθούν από τις πολυεθνικές... 'Η κτηνοτροφία άπλώς θά εξαφανισθεί». Α. Παπανδρέου, «Οι δομές τής εξάρτησης» (1977) δημοσιεύεται στο «ΠΑΣΟΚ και ή έξουσία» εκδό. Παρατηρητής.

3. Για τή κρίση των θεωριών τής εξάρτησης βλ. Τ. Μαστραντώνη και Γ. Μηλιού, «'Η θεωρία τής 'Αριστεράς για τήν εξάρτηση, όρια και συνέπειες» στις Θέσεις, τεύχος 2, 1983.

4. 'Η ένταξη έγινε κάτω από όρους που ήταν άκρως δυσμενείς για τή χώρα μας. Γι' αυτό τό λόγο τονίσαμε τήν άνάγκη νά διαμορφωθεί μιά ειδική σχέση, που θά επέτρεπε νά διαμορφώσουμε μιά αυτόδύναμη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη... Αυτό άκριβώς τό στόχο έξυπηρετεί τό μνημόνιο». Από τήν εισήγηση του Α. Παπανδρέου στο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ.

5. Βλ. Γ. Μηλιού, «'Η σταθεροποίηση του "κράτους δικαίου"» στις Θέσεις, τεύχος 1, 1982.

6. Βέβαια, όπως σωστά παρατηρεί ό Ξ. Ζολώτας, ή διεύθυνση του ελληνικού καπιταλισμού στις άραβικές χώρες, τό 'Ιράν και τήν 'Αφρική, μέσω κυρκών του έμπορικού κεφαλαίου και των κατασκευαστικών επιχειρήσεων, ζεπερνά τις όποιες αντίστοιχες δραστηριότητες των άλλων μικρών μελών τής ΕΟΚ. Χ. Ζολώτας, «Greece in the European Community», Bank of Greece Papers and Lectures 33, 1976.

7. Για τά ζητήματα αυτά βλ. Κ. Busch, «Die Europäische Gemeinschaft in der Krise», στο Prokla no. 30 (1978). Θα δημοσιευθεί στα ελληνικά στις Θέσεις, τεύχος 8 'Ιούλιος-Σεπτέμβρης 1984. Επίσης βλ. κ. Κ. Busch, «'Η συζήτηση για τήν παγκόσμια αγορά στην Ο. Δ. Γερμανίας» στις Θέσεις, τεύχος 5, 1983.

8. «'Η χώρα μας θά αποτελέσει άπλή έπαρεια μιάς μεγάλης περιοχής για τήν τύχη τής όποιας θά άποφασίζει κυρίαρχα τό Οικονομικό Διευθυντήριο των Βρυξελλών». Άν. Παπανδρέου δ.π.

Μετά τήν εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ άνοιξε ό δρόμος για τήν υιοθέτηση του στόχου τής «Εύρώπης των εργαζομένων» όχι μόνο από τήν κυβέρνηση αλλά και όλόκληρη τήν 'Αριστερά.